

■ Ὁ πρῶτος ἱεράθλος τοῦ Ἁγῶνος

Πατριάρχης Γρηγόριος Ε'*
Ὁ Πρωτοκάθεδρος
τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ Γένους
† 10ῆ Ἀπριλίου 1821

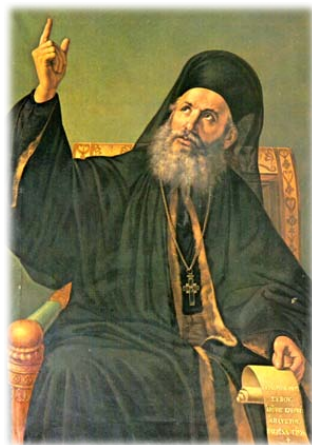
Μέρος Α'

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἱστορία στὴν διαχρονικὴ της ροὴ ἔχει νὰ ἐπιδείξει ἀναστήματα μεγάλα, κοσμημένα μὲ ἀρετές, πνεῦμα ἡρωϊσμοῦ καὶ αὐτοθυσίας, ποὺ ἐλάμπρυναν μὲ τὸ ἦθος, τὴν παιδεία, τὴν πίστη τους, τὸ θυσιαστικὸ τους πνεῦμα, τὶς σελίδες Της, ὡς οὐράνιον τόξον.

Ἄλλ' ὅπως ὅλες οἱ ὑψηλὲς κορφὲς εἶναι ἐκτεθειμένες σ' ὅλες τὶς δυσμενεῖς καιρικὲς συνθήκες, καταγιγίδες, θύελλες, ἀνέμους ἔτσι καὶ οἱ ὑπέροχες ἱστορικὲς προσωπικότητες δέχονται διαρκῶς τὰ πυρὰ καὶ τοὺς μύδρους τῆς λεγομένης *ἀρνητικῆς κριτικῆς ἱστορικῆς Σχολῆς*, ποὺ προσπαθεῖ νὰ παραχαράξει τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ὑψηλὸ καὶ μοναδικὸ τους ἔργο.

* * *

Στὴν κατηγορία τῶν ἱστορικῶν προσωπι-

(*) Μαρίας-Ἐλευθερίας Γιατράκου, Δρ. Ἱστορίας Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Πατριάρχης Γρηγόριος Ε' (1745-1821), ὁ Πρωτοκάθεδρος τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ Γένους, ἐκδόσεις «Τῆνος». • Ἐπιμέλ. ἡμετ.

κοτήτων τῶν «μεγαλωστὶ μεγάλων», ποὺ σημάδεψαν τὸν χρόνο μὲ τὸ πνευματικὸ τους ἀνάστημα, τὴν παιδεία τους, τὸ ἦθος, τὴν ἀρετὴ, τὸ ἔργον, τὴν προσφορὰν τους στὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ τὸ Γένος καὶ ποὺ σφράγισαν τὴν λαμπρὴ βιοτροχιά τους μὲ τὸ μαρτύριον καὶ τὴν θυσίαν τους, ἀνήκει ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄ (1745-1821). Τὸ «τσοπανόπουλο τῆς Δημητσάνας» ποὺ μὲ τὰ ὑπέρτακτα χαρίσματα καὶ τὸ ἔργον του ἀνῆλθεν ἐπαξίως στὸν πατριαρχικὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸν καθagiaσε μὲ τὸν μαρτυρικὸν του θάνατον δι' ἀγχόνης.

Ἡ παρουσία του στὸ «ἱστορικὸ γίνεσθαι» θὰ εἶναι φωτεινὴ παρὰ τὴν παραχάραξη ποὺ ὑφίσταται ἀπὸ πρόσωπα προφανῶς μὴ ἐπαρκῶς ἐνημερωμένα.

Ἐπειδὴ ἡ προσωπικότητά του θὰ παραμένει πάντοτε ἐπίκαιρη καὶ ἰδιαιτέρως στοὺς καιροὺς ποὺ διερχόμαστε, κατεβλήθη προσπάθεια συγκεντρώσεως ἱστορικῶν στοιχείων μὲ βάση καὶ τὶς ἱστορικὲς πηγὲς καὶ τὰ διπλωματικὰ ἔγγραφα ποὺ συμβάλλουν στὴν ἐπανεκτίμηση τῆς μεγάλης αὐτῆς μορφῆς καὶ τοῦ ἔργου της, ὥστε δικαίως νὰ παραμένει ὁ πρῶτος ἱερόαθλος τοῦ Ἀγῶνος καὶ ὁ Πρωτοκάθεδρος τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ Γένους.

Μέσα ἀπὸ τὶς σελίδες τῆς παρούσας μελέτης ποὺ δὲν διεκδικεῖ τὰ εὔσημα τῆς τελειότητος, ἐκδιπλώνεται ἡ πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ μεγαλογραφία τοῦ δι' ἀγχόνης μαρτυρήσαντος γιὰ τὴν Ὁρθοδοξία καὶ τὸ γένος, Γρηγορίου τοῦ Ε΄ τοῦ ἐκ Δημητσάνης τῆς εὐάνδρου Ἀρκαδίας.

Ἡ παροῦσα σύντομη μελέτη δὲν ἔχει σκοπὸ νὰ προβάλλει ἀπλῶς τὴν βιοεργογραφία τοῦ πρώτου Ἱερομάρτυρος τῆς Ἐθνεγερσίας, τοῦ «μεγαλωστὶ μεγάλου» Πατριάρχου, Γρηγορίου τοῦ Ε΄, ἀλλὰ στοχεύει μὲ βάση τὶς πληροφορίες ἀπὸ τὶς ἱστορικὲς πηγὲς στὴν ἐπανεκτίμηση τῆς μεγάλης αὐτῆς Μορφῆς τοῦ Γένους, ὡς ἐλάχιστο δεῖγμα εὐγνωμοσύνης στὴν Μνήμη του, λιβανωτὸ ἀπ' τ' ἀπόκρυφο λιβανιστήρι τῆς ψυχῆς μας.

* * *

Ἔχουν περάσει διακόσια ἐξήντα ἔξι χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ εἶδε τὸ φῶς στὴν Δημητσάνα τῆς εὐάνδρου Ἀρκαδίας ὁ Γεώργιος Ἀγγελόπουλος, μετέπειτα δὲ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄, καὶ ἑκατὸν ἐνενηντὰ χρόνια ἀπὸ τὸν μαρτυρικὸ του θάνατο.

Ὁ Γρηγόριος ὁ Ε΄ ὑπῆρξε ἓνας ἐκ τῶν διαπρεπεστερῶν πατριαρχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀποτελεῖ μορφήν τῆς Ἐκκλη-

Ἡ πατρικὴ οἰκία
τοῦ Πατριάρχου
Γρηγορίου Ε΄
στὴν Δημητσάνα.

σίας, τῆς παιδείας καὶ τοῦ Ἔθνους, ὄχι τυχοῦσαν¹.

Τρεῖς φορές ἀνήλθε στὸν πατριαρχικὸ θρόνο, δύο φορές κατεβιβάσθη ἀπὸ αὐτὸν καὶ τὴν τρίτην ἐμαρτύρησεν².

Ἄς παρακολουθήσουμε ὁμως ἔστω καὶ σύντομα τὴν λαμπρὴ βιοτροχιά του.

Γεννήθηκε τὸ 1745 ἢ πιθανότερον τὸ 1746, ὅπως προελέχθη, στὴ Δημητσάνα. **Π**ατέρας του ὁ πτωχὸς ποιμὴν Ἰωάννης Ἀγγελόπουλος καὶ μητέρα του ἡ Ἀσημίνα Παναγιωτοπούλου.

Εἶχε ἓνα ἀδελφὸν καὶ δύο ἀδελφές³.

Παρακολούθησε τὸ νεαρὸ τσοπανόπουλο τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῶν ἐγκυκλίων ἐλληνικῶν μαθημάτων καὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς κοντὰ στὸν θεῖο καὶ ἀνάδοχό του Μελέτιον ἱερομόναχον καὶ σὲ ἄλλον δάσκαλο ἀπὸ τὴν Δημητσάνα, τὸν ἱερομόναχον Ἀθανάσιον τὸν Ρουσόπουλον.

Κατὰ τὸ 1765 ἤδη σὲ ἡλικία εἴκοσι ἐτῶν, φλεγόμενος ὑπὸ τῆς ἱερᾶς παιδείας, ἀπεδήμησεν μαζί με τὸν διδάσκαλόν του Ρουσόπουλον στὴν Ἀθήνα, ὅπου καὶ ἐμαθήτευσεν ἐπὶ δύο σχεδὸν ἔτη κοντὰ στὸν τότε πολυμαθῆ διδάσκαλον τῶν Ἀθηνῶν, Δημήτριον τὸν Βόδαν⁴.

Ὁ Γεώργιος Ἀγγελόπουλος ἐταξίδευσεν τὸ 1767 στὴν Σμύρνη καὶ ἔμεινε κοντὰ στὸν ἄλλο θεῖο του, Χατζῆ Μελέτιον, ὁ ὁποῖος ἦταν Ἐκκλησιάρχης στὸ ναό, τὸν βοηθοῦσε καὶ συγχρόνως παρακολουθοῦσε καρποφόρως τὰ μαθήματα τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς.

Ἐπειτα μετέβη στὶς νήσους Στροφάδες καὶ διέτριψεν ἐπ' ὀλίγον σὲ κάποιον Μονύδριον, πὺ ἀποτελοῦσε τόπον ἐναρέτου βίου καὶ ἐκεῖ ἐνδύεται τὸ μοναχικὸν σχῆμα, μετοναμασθεὶς εἰς Γρηγόριον⁵.

Ἀπὸ ἐκεῖ μετέβη στὴν Πάτμο καὶ μαθήτευσε κοντὰ στὸν Δαυιὴλ τὸν Κεραμέα, «γυμναζόμενος περὶ τοὺς λόγους τῆς θείας καὶ ἀνθρωπίνης σοφίας μετ' ἐπιμελείας ἐνδεδελεχοῦς».

Ἀφοῦ διήνυσεν τὸ στάδιον τῶν σπουδῶν στὴν Σχολῆ τῆς Πά-

1. Βλ. Τάσο Ἀθ. Γριτσόπουλο, Γρηγόριος ὁ Ε΄, Ἐρησκειτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια, τ. 4, Ἀθήναι 1964, σ. 736.

2. ὁ.π.

3. ὁ.π.

4. Ἀνωνύμου, Βίος καὶ πολιτεία τοῦ Ἱερομάρτυρος Γρηγορίου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, Ἀθήνησι 1853, σ. 8.

5. ὁ.π., σ. 9.

Ἄποψη τῆς παλαιᾶς Μονῆς τοῦ Φιλοσόφου, ὅπως διασώζεται σήμερα.

τιμου, προσκαλεῖ τὸν Γρηγόριο στὴν Σμύρνη ὁ τότε Μητροπολίτης Σμύρνης Προκόπιος, Πελοποννήσιος καὶ αὐτός, καὶ πληροφορηθεὶς τὴν χρηστότητα τῶν τρόπων του, τὴν κατὰ Θεὸν πολιτείαν του καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἐκοσμεῖτο ὑπὸ παιδείας ἀληθινῆς, τὸν ἐχειροτόνησεν Διάκονον καὶ ἐν συνεχείᾳ τὸν προεχείρισεν Ἀρχιδιάκονον, Πρωτοσύγκελλον, καὶ ὑπηρέτησεν κοντὰ του ἐπὶ μίαν δεκαετίαν, μέχρι τὸν Ἰούνιον τοῦ 1785, ὅποτε ἐξελέγη Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ὁ Προκόπιος καὶ διεδέχθη αὐτὸν ὁ Γρηγόριος εἰς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον τῆς Σμύρνης κατ' ἀπαίτησιν τῶν Σμυρναίων.

Ἐ Γρηγόριος παρέμεινεν εἰς τὴν Σμύρνην μέχρι τῆς ἐκλογῆς του εἰς Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην⁶.

Ὅπως διαπιστώνεται, ὁ Γρηγόριος φοίτησε σὲ ἀκμάζουσες Σχολές τῆς ἐποχῆς του, ἔτυχε σοβαρῆς παιδείας, τὴν ὁποία συμπλήρωσε μὲ πολλὴ μελέτη.

Ἡ εἰσοδὸς του στὸν Μοναχικὸ Βίο ὑπῆρξε ἀποτέλεσμα ἐν πρώτοις βαθιᾶς κλίσεως ἐμφύτου καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ἐπιδράσεως ποῦ ἤσκησε ἐπὶ τῆς ἀσκητικῆς του φύσεως ἢ μονῆ τῆς πατρίδος του, Δημητσάνας, ἢ τοῦ Φιλοσόφου⁷.

Ἦστερα ἀπὸ ὀλίγον χρόνον μετὰ ἀπὸ τὰ δεινὰ τῶν Πελοποννησίων, ποῦ ὑπῆρξαν συνέπεια τοῦ κινήματος τοῦ Ὁρλῶφ κατὰ τὸ 1770 καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸ δράμα καὶ τὴν φοβερὴ σφαγὴ κατὰ τὸ γνωστὸ «ρεμπελιὸ τῆς Σμύρνης» (1797), ὁ Γρηγόριος συγκλονίσθηκε κυρίως, ὅταν ἓνα ἀσυγκράτητο προσφυγικὸ κύμα ἀποτελούμενο ἀπὸ 70.000 περίπου Πελοποννησίους, κατέφυγε στὴν Σμύρνη ζητώντας ἄσυλο⁸. **Κ**ι ὅταν ὡς συνοδικὸς βρισκόταν στὴν Βασιλεύουσα καὶ ἔμαθε τὶς εἰς βάρος τῶν ἐπαρχιωτῶν του σφαγές τῶν Τούρκων, ἔσπευσε ἀμέσως κοντὰ στὸ ποίμνιό του, γιὰ νὰ ἐκπληρώσει τὸ πνευματικὸ του χρέος⁹.

Ἐξ ἄλλου ἐκεῖ τὸν βρῆκε ἡ εἶδηση τῆς ἐκλογῆς του εἰς Πα-

6. Βλ. Ἀωνύμου, ὁ.π. σ. 9 καὶ Τάσο Γριτσόπουλο, ὁ.π.

7. Βλ. Τ. Γριτσόπουλο, ὁ.π. σ. 737-738.

8. Τ. Γριτσόπουλο, ὁ.π., σ. 738 καὶ Ἀωνύμου, Βίος καὶ Πολιτεία, ὁ.π.

9. ὁ.π.

τριάρχη. Στὸν πατριαρχικὸ θρόνον ὁ Γρηγόριος μετέβαινε κατηφῆς καὶ πλήρης πικρίας¹⁰.

Ὁ Γρηγόριος, ἐπιθυμώντας νὰ δεῖ τὴν γενέθλια γῆ, ταξίδεψε στὴν Δημητσάνα καὶ γιὰ νὰ ἐπισκεφθεῖ τοὺς λίγους ἐναπομείναντες συγγενεῖς του.

Ἡ Σμύρνη σὲ γκραβούρα τοῦ 1876.

Ὄταν ὁμως ἔφθασε ἐκεῖ, σχολαρχοῦντος τοῦ μικροῦ Ἀγαπίου Παπαντωνοπούλου, μὲ δικές του δαπάνες, φρόντισε νὰ οἰκοδομηθοῦν σ' αὐτὴν ὀκτὼ εὐρύχωρα δωμάτια γιὰ δωρεὰν κατοικίαν τῶν προερχομένων ἔξωθεν ἀπόρων μαθητῶν¹¹.

Ὅα ἄξιζε νὰ ὑπογραμμισθεῖ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Γρηγόριος ἀνῆλθε βαθμιαία τὶς βαθμίδες τῆς Ἱερωσύνης κατ' ἀξίαν γιὰ τὴν παιδεία καὶ τὴν ἀρετὴν του.

Ἐξ ἄλλου εἶναι γνωστόν, ὅτι ὅταν ὁ Σμύρνης Προκόπιος ἐκλήθη εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Ἡγεμὼν Ὑψηλάντης εἶχεν ἤδη προτείνει στὴν Σύνοδο ὡς διάδοχον τοῦ Προκοπίου κάποιον Ναθαναὴλ ἱερομόναχον, λόγιον.

Ἀλλὰ, ἓνα μῆνα μετὰ τὴν ἐνθρόνισή του στὴν Κωνσταντινούπολη, ὁ Προκόπιος ἐπῆνεσε μὲν τὸν Ναθαναὴλ, ἔκρινε αὐτὸν κατάλληλον νὰ χειροτονηθεῖ στὴν πρώτη χηρεύουσα Ἐπαρχία, ἀλλὰ πρότεινε στὴν Σύνοδο τοῦ Πατριαρχείου γιὰ Μητροπολίτη Σμύρνης τὸν Γρηγόριο γιὰ τὶς ἀρετές του καὶ τὴν παιδεία του, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ὑπόληψη καὶ ἀγάπη ποὺ ἀπελάμβανεν ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Σμύρνης. Οἱ Σμυρναῖοι ἐπλήθησαν χαρᾶς καὶ προσπῆνθησαν αὐτὸν πανδήμως¹².

* * *

Κατὰ τὰ δεκατρία ἔτη ποιμαντορίας του στὴν Μητρόπολη Σμύρνης, ὁ Γρηγόριος ὄχι μόνον ἐδικαίωσε τὶς προσδοκίες τῶν Σμυρναίων, ἀλλὰ τὶς ὑπερέβη.

Ἐκήρυττε ἀδιαλείπτως τὸν θεῖον λόγον, πρὸς διδασκαλίαν τῆς λογικῆς του ποιμένης. Ὀλιβόμενος γιὰ τὴν ἔλλειψη ἀρκετῶν Ναῶν στὴν Σμύρνη, καὶ στὰ χωριά της, φρόντισε νὰ θεραπεύσει τὴν ἔλλειψη αὐτὴ μὲ ζῆλο ὑποδειγματικόν.

Στὴν Σμύρνη ὑπῆρχε μία μόνον ἐκκλησία, ἀλλὰ μικρὴ καὶ σε-

10. Βλ. Τ. Γριτσόπουλο, ὁ.π.

11. Ἀωνόμου, Βίος καὶ Πολιτεία τοῦ ἱερομάρτυρος Γρηγορίου ὁ.π., σ.

12. Βλ. Ἀωνόμου, ὁ.π., σ. 11.

σαθρωμένη καὶ ἐστεγασμένη τὸ πλεῖστον ἐκ κηροπάνου, ὥστε οἱ ἐκκλησιαζόμενοι βρέχονταν κατὰ τὸν χειμῶνα. **Μ**ε τὴν προσπάθεια τοῦ Γρηγορίου καὶ μετὶ τῆς μεσιτείας του πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁμογενεῖς ἀνέκτισεν τὸν ναὸν ἐκ βάθρων λαμπρῶ καὶ μεγάλῳ¹³.

Ἐπειδὴ ἐπίσης δὲν ἀνεχόταν νὰ βλέπει συρομένους στοὺς δρόμους ὑπὸ τῶν χαρτοδοτῶν (εἰσπρακτόρων τοῦ χαρατσίου), τὸν κλῆρο τῆς Σμύρνης, τὸν ἀπήλλαξε ἀπὸ τὸν βίαιο αὐτὸ δασμὸ καὶ συμφώνησε νὰ πληρώνεται ἀπὸ τὸ κοινὸ τῆς πόλεως ὁ κεφαλικὸς φόρος ὅλων τῶν κληρικῶν.

Ἐπὶ τῆς ἐπισημότητος οἱ εἰρηνοποιοί, προσπαθώντας πάντοτε νὰ λύσει τὶς διαφορὰς ποὺ ἀνέκυπταν μεταξὺ τῶν Ὁρθοδόξων καὶ τοὺς συμβίβαζε ἀποδίδοντας τὸ δίκαιον.

Ἄξιομνημόνευτο εἶναι καὶ τὸ ἔργο τοῦ Γρηγορίου, ποὺ μαρτυρεῖ τὸν εὐαγγελικὸ του χαρακτήρα.

Συνέβη κάποτε στὴν Σμύρνη ἕρις μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν, ὁ δὲ Γρηγόριος προσπαθώντας νὰ συμβιβάσει τοὺς ἐρίζοντες, σύρθηκε στὸ ἄλλο μέρος τῶν ἐνδιαφερομένων μερῶν, ποὺ εἶχε τὸ ἄδικον. **Ἢ**ταν ὁμοῦς ὕστερα ἀπὸ λίγο συνειδητοποίησε τὸ παράπτωμά του, ἐξεφώνησε στὴν Ἐκκλησία λόγον γιὰ ὁμόνοια μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν καὶ κατέβηκε φορώντας τὴν ἀρχιερατικὴ του στολή, «τὸ σχῆμα ταπεινός, τὴν καρδίαν συντετριμμένος, πλήρης δακρύων τοὺς ὀφθαλμούς», ὁμολογεῖ τὸ ἁμάρτημα, καὶ προσπίπτει καὶ ζητεῖ παρὰ πάντων τὴν συγχώρησιν, σύμφωνα μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον Οἰκονόμον τῶν ἐξ Οἰκονόμων¹⁴.

Τὸ 1798, ἐπὶ Πατριάρχου Γερασίμου τοῦ Γ', μετακληθεὶς μετέβη στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἐγκαινίασε τὸν ὑπὸ τοῦ Πρίγκιπος Ὑψηλάντου ἀνεγερθέντα καὶ σωζόμενον στὴν Ἑλληνομπορικὴ Σχολὴ τῆς νήσου Χάλκης Ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, κοντὰ στὸν Ναὸν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ποὺ οἰκοδομήθηκε ἀπὸ τὸν προτελευταῖο αὐτοκράτορα τῆς Βασιλεύουσας Παλαιολόγον¹⁵.

* * *

Ἐπὶ τῆς ἐπισημότητος οἱ εἰρηνοποιοί, προσπαθώντας πάντοτε νὰ λύσει τὶς διαφορὰς ποὺ ἀνέκυπταν μεταξὺ τῶν Ὁρθοδόξων καὶ τοὺς συμβίβαζε ἀποδίδοντας τὸ δίκαιον. **Ἢ**ταν ὁμοῦς ὕστερα ἀπὸ λίγο συνειδητοποίησε τὸ παράπτωμά του, ἐξεφώνησε στὴν Ἐκκλησία λόγον γιὰ ὁμόνοια μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν καὶ κατέβηκε φορώντας τὴν ἀρχιερατικὴ του στολή, «τὸ σχῆμα ταπεινός, τὴν καρδίαν συντετριμμένος, πλήρης δακρύων τοὺς ὀφθαλμούς», ὁμολογεῖ τὸ ἁμάρτημα, καὶ προσπίπτει καὶ ζητεῖ παρὰ πάντων τὴν συγχώρησιν, σύμφωνα μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον Οἰκονόμον τῶν ἐξ Οἰκονόμων¹⁴.

13. Βλ. Ἀνωνύμου, ὁ.π., σ. 12.

14. Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, Λόγος Ἐπιτάφιος εἰς τὸν ἀείμνηστον Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεω Γρηγόριον, ἐν Πετροπόλει, «αωκα», σελ. 22.

15. Βλ. Ἀνωνύμου, ὁ.π., σ. 13.

τυπογραφείο του Νικολάου Γλυκῷ¹⁶, με δαπάνη τοῦ Σμυρναίου λογίου, Ἰω. Πιττακοῦ.

Ὡς πατριάρχης ἐξέδωκε ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ Τυπογραφείου τὰ Ἠθικά του Μεγάλου Βασιλείου καὶ ἐξήγηση τῶν Ὀμιλιῶν του στὴν Ἑξαήμερο, καθὼς καὶ μετάφραση τοῦ Κυριακοδρομίου σὲ ἀπλῆ γλῶσσα.

Σὲ ἀγιορεϊτικό κώδικα παραμένει ἀνεκδοτὴ μετάφραση τοῦ εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου λόγου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ¹⁷.

Καὶ ἡ μέριμνά του γιὰ τὴν Παιδεία ὑπῆρξεν ἀνύπνωτη. Ἐλαβε σειρὰ μέτρων γιὰ τὴν ἵδρυση Σχολείων, γιὰ διδασκάλους, γιὰ ὀργανισμοὺς σχολείων, γιὰ τὰ οἰκονομικὰ τῆς παιδείας, γιὰ τὰ βιβλία, γιὰ τὶς ἐκδόσεις, γιὰ τὰ τυπογραφεῖα κ.ἄ.

Ἦταν ὁ ἄξιος πνευματικὸς ἡγέτης μὲ πλήρη συνείδηση τῆς ὑψηλῆς ἀποστολῆς του. Ἐδινε ἰδιαίτερη σημασία στὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση τοῦ Ἔθνους καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνση ἐργαζόταν, φροντίζοντας νὰ προσφέρει βιβλία σὲ γλῶσσα ἀπλῆ.

* * *

Πρὶν ἀναφερθοῦμε στὶς πράξεις του κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πατριαρχίας του, ἀξίζει νὰ παρουσιάσουμε τὰ σωματικὰ καὶ ἠθικά του γνωρίσματα, πὺ συνθέτουν τὴν προσωπικότητά του.

Ὁ Γρηγόριος ὁ Ε΄ ὑπῆρξε, κατὰ τὸν βιογράφο του, «ὑψηλὸς τὸ ἀνάστημα, ἰσχνὸς τὸ σῶμα, γλαυκὸς (γαλανὸς) τοὺς ὀφθαλμοὺς, συνάμα δὲ καὶ μέγας κύκλος περιέτρεχε τὴν κόρην ἡρέμα στεφανῶν, τὸ δὲ βλέμμα γοργὸν καὶ ὀξὺ μετὰ τῆς λαμπρότητος, ὅθεν διεφαίνετο καὶ τὸ γοργὸν καὶ γρήγορον τῆς διανοίας εἰς τὸ περὶ τὰς Ἐκκλησιαστικὰς αὐτοῦ πράξεις ἐνεργὸν καὶ δραστήριον».

Ὁ Γρηγόριος ὁ Ε΄, κατὰ τὸν βιογράφο του ἦταν «τὴν τροφὴν ὀλιγαρκῆς καὶ ἀσκητικὸς ὁσάκις ἐγευματίζεν ἢ ἐδείπνει καθ' ἑαυτόν». Ὄταν ὁμως φιλοξενοῦσε ξένους ἢ ἄλλους γνωστούς, παρέθετε λαμπρὰν τράπεζαν, «μόλις ἀπογευόμενος τῶν ποικίλων φαγητῶν, ἵνα μὴ φανῆ νηστευτῆς αὐτὸς μετὰ τῶν ἐστιωμένων¹⁸.

16. Βλ. Βασίλη Σφυρόερα, Γρηγόριος Ε΄, Ἐκπαιδευτικὴ Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια, Παγκόσμιον Βιογραφικὸν Λεξικό, τ. 3, Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν, σ. 213.

17. Βλ. Τ. Γριτσόπουλο, ὁ.π., σ. 738.

18. ὁ.π., σ. 14.

Γεμάτος ἀπὸ τὴν θεϊαν ἀγάπην, ὑπῆρχεν ἀκάματος εἰς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα τῆς προσευχῆς. Κάθε βράδυ μετὰ τὴν κοινὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ἀποδείπνου, ἀναχωροῦσε στὸν μικρὸ κοιτῶνα του, ὅπου ἀφιερωνόταν γιὰ πολλὴ ὥρα σὲ νοερὰ προσευχή, «προσομιλῶν μόνος μόνῳ Θεῷ¹⁹. Ἔπειτα κατὰ μικρὸν ἀνέπαυε τὸ σῶμα καὶ πάλιν μεσονύκτιον ἐξηγείρετο, «τοῦ ἐξομολογήσασθαι, τῷ ὀνόματι Κυρίου». Καὶ πάλιν ἐπινυστάξας, προέφθανε τὸν ὄρθρον, μελετῶν καὶ ἀπαγγέλων τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, καὶ συνήγετο περὶ αὐτὸν εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἀκολουθίας.

Καὶ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, ὡσάκις κατὰ τύχην ἔμενε μόνος, «ἦρε τοὺς ὀφθαλμούς του πρὸς τὸν κατοικοῦντα ἐν τῷ οὐρανῷ». Ὁ Γρηγόριος ὁ Ε' εἶχε τὴν προσευχὴν τροφὴν καὶ τρυφὴν τῆς φιλοθέου ψυχῆς του καὶ ὁδηγὸν εἰς τὰ πρακτέα καὶ σύντροφον εἰς τοὺς ἀγῶνας τῶν πατριαρχικῶν μεριμνῶν²⁰.

* * *

«**Ἄτυφος** καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ» παραμυθοῦσε τοὺς θλιβομένους καὶ κανεὶς δὲν ὑπῆρξεν ὅσο κι ἂν ἦταν ὀχληρὸς, ποὺ νὰ ἀνεχώρησε ἀπαρηγόρητος εἴτε διὰ λόγου, εἴτε δι' ἔργου, ἐφ' ὅσον ἦταν δυνατὴ ἡ ἔμπρακτε βοήθεια.

Πράος τῷ πνεύματι, καὶ εἰρηνικὸς, ὑπομονετικὸς ἐργάτης τῆς ἀρετῆς, ζηλωτὴς καὶ μέχρι ὀξυθυμίας πρὸς πράξεις καὶ περιστάσεις.

Ἄνυπόκριτος καὶ ἀκέραιος, «ὡς ἡ περιστερὰ καὶ φρόνιμος ὡς ὁ ὄφις», κατὰ τὸ εὐαγγελικόν, φρόντιζε γιὰ τὴ δικὴ του σωτηρία καὶ τοῦ πλησίον.

Ἄμνησικακος καὶ πρόθυμος νὰ συγχωρήσει τοὺς ἄλλους, αὐστηρὸς ὅμως δικαστὴς γιὰ τὰ δικά του σφάλματα, ἐπιεικὴς καὶ ἥπιος πρὸς τὸν πλησίον.

Ἄκαμπτος καὶ ἀνένδοτος στὶς ἄνομες ἀπαιτήσεις καὶ ἀτρόμητος ὑπερασπιστὴς τοῦ δικαίου.

Ἄφιλόργυρος καὶ ἀφιλοχρήματος, ὄχι μόνον οὐδέποτε κρατοῦσε χρήματα γιὰ τὸν ἑαυτὸν του, οὔτε ἐβάσταζε βαλάντιο, ἀλλὰ οὔτε ἐμπειρία εἶχε νὰ μετρήσει τὰ ἀργύρια²¹.

Ὅσα εἰσοδήματα συνήγοντο κατὰ καιροῦς, ὅλα αὐτά, ἐκτὸς τῶν ἀναγκαίων γιὰ τροφή καὶ δαπάνες τοῦ Πατριαρχείου, μοίραζε στοὺς πτωχοὺς καὶ ὀρφανοὺς. Καὶ ὅλων τῶν εἰδῶν οἱ ἐνδεεῖς, χῆρες καὶ γέροντες, χωλοὶ καὶ τυφλοὶ, καὶ ἀνάπηροι ἔτρεχαν στὸ Πατριαρχεῖο καὶ ἔπαιρναν ἀπὸ τὸν Ἀρχιδιάκονο τὴν ἀνάλογη βοήθεια.

---

19. ὁ.π.

20. ὁ.π.

21. ὁ.π., σ. 15.

Ἐπειδὴ ὁμοῦς τὸ φιλόπτωχο κιβώτιο πολλὰς φορὰς ἦταν γεμᾶτο μὲν ἀπὸ τὴν ἐλεημοσύνη τῶν θείων χαρισμάτων, κενὸ ἀπὸ χρήματα, ἦλθε κάποτε ὁ Ἀρχιδιάκονος πρὸς τὸν Πατριάρχην καὶ τὸ ἀνέφερεν αὐτό. Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄ τοῦ ἀπήντησε, «Ἀπελθὼν, δάνεισαι, τί περιμένεις;». Ἐπειδὴ ἐκεῖνος συστελλόταν, ὁ Πατριάρχης κίνησε τὴν κεφαλὴν καὶ τοῦ εἶπε: «Ἐντρέπεται, καθὼς φαίνεται, νὰ ζητήσης δάνειον, ἵνα δανείσης τῷ Θεῷ. Ὁ γὰρ ἐλεῶν πτωχόν, δανεῖζει Θεῷ».

Ἄλλοτε πάλιν ὅταν προσῆλθε κάποια πτωχὴ χήρα μὲ τὴν κόρη της ποὺ βρισκόταν σὲ ὥρα γάμου καὶ ἔκλαιγε, διότι ὁ νυμφίος εὐρεθεὶς ζητεῖ προῖκα, σηκώθηκε ὁ Πατριάρχης καὶ ἔβγαλε τὴν πολυτίμη ζώνη τοῦ ἐκ λαχουρίου, τὴν ὁποῖαν εἶχε στείλει πρὸς αὐτὸν ἐξ εὐλαβείας ἓνας ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν γιὰ νὰ θεραπεύσει τὴν παροῦσαν ἀνάγκη. **Κι** ὅλα αὐτὰ τὰ πολυτίμα εὐρήματα ποὺ προσφέρονταν στὸν Πατριάρχην Γρηγόριον τὸν Ε΄ πρὸς ἔνδειξιν τιμῆς, γίνονταν κληρονομία τῶν πτωχῶν.

Ἰδιαιτέρως μάλιστα φρόντιζε γιὰ τὶς νέες κόρες καὶ τὶς χῆρες, γιὰ νὰ μὴν πέσουν στὸ βάραθρο τῆς ἀμαρτίας. **Κι** ἔτσι ἐφήρμοζε κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν Κυριακὴν ἐντολήν: «παντὶ τῷ αἰτοῦντι σε δίδου», ἀποβλέποντας ὄχι πρὸς πρόσωπα, ἀλλὰ πρὸς τὶς ἀνάγκες καὶ τὶς περιστάσεις ἐκάστου μὲ ἀμεροληψίαν καὶ φιλανθρωπίαν²².

* * *

Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἢ συνοπτικὴ περιγραφή ποὺ γίνεται γιὰ τὸν Πατριάρχην τὸν κατάλογο τῶν Πατριαρχῶν:

«Τὸ σεμνὸν καὶ αὐστηρὸν τοῦ ἤθους, ἡ λιτὴ δίαιτα, ἡ ταπεινὴ στολή, τὸ ἀφιλόγυρον τοῦ τρόπου, ὁ πρὸς τὴν πίστιν ἐνθερμος ζῆλος, ἡ περὶ τὴν κοσμιότητα τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἀδυσώπητος ὀξύδερκεια, ἡ ὀξυτάτη περὶ τὰ ἔργα δραστηριότης, τὸ ὀξύθυμον καὶ ραγδαῖον, καὶ πρὸς τοὺς κινδύνους καταφρονητικόν, αἱ ἄκαμπτοι αὐτοῦ ιδέαι καὶ ἡ ἀνένδοτος περὶ τὰ καλὰ καὶ ἀτρόμητος πεισμονὴ ἐπεδείκνουν σεβαστὸν καὶ φοβερὸν τὸν Γρηγόριον»²³.

(ἔπεται τὸ Μέρος Β΄)

22. Βλ. Ἀωνύμου, ὁ.π., σ. 16-17.

23. Βλ. Μαθᾶ, Κατάλογος Πατριαρχῶν, σελ. 263.